

Олександр Семенюк,
кандидат юридичних наук,
заступник начальника Управління
Служби безпеки України

УДК 343.2

ВИНА ЯК ОБОВ'ЯЗКОВА ОЗНАКА СУБ'ЕКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ

У статті досліджується зміст інтелектуальної та вольової ознак вини злочинів у сфері охорони державної таємниці; доводиться, що залишення законодавцем таких суспільно небезпечних наслідків як завдання шкоди особі, суспільству або державі внаслідок несанкціонованого витоку секретної інформації за межами складу цих злочинів, а отже за межами свідомості особи, унеможливорює з'ясування ставлення до них та, як наслідок, встановлення наявності чи відсутності вини.

Ключові слова: інтелектуальна ознака вини, вольова ознака вини, вина у злочинах з формальним складом, державна таємниця.

Вина особи — це основна, обов'язкова ознака будь-якого складу злочину, оскільки відповідно до ст. 62 Конституції України «особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду» [1]. Без вини немає злочину, а особа, які б суспільно небезпечні наслідки від її дій не настали, не підлягає кримінальній відповідальності та покаранню [2, с. 3].

Дослідження вини є одним з найбільш складних і відповідальних завдань, що підтверджується широкими науковими дискусіями з цього питання, до яких у різні часи долучалися такі вітчизняні науковці, як М. Бажанов, Ю. Баулін, В. Борисов, Я. Брайнін, Ф. Бурчак, Ю. Валова, Р. Вереша, П. Во-

робей, С. Гончаренко, В. Ємельянов, М. Коржанський, О. Костенко, І. Лановенко, П. Матишевський, С. Нежурбіда, А. Пінаєв, В. Сташис, С. Тарарухін, В. Тацій, М. Хавронюк, Н. Ярмиш, С. Яценко та ін. Однак аналіз цих теоретичних напрацювань свідчить про те, що питання вини як обов'язкової ознаки суб'єктивної сторони злочинів у сфері охорони державної таємниці потребує нових досліджень, у яких були б враховані сучасні підходи до суспільної небезпечності цих злочинів.

Метою цієї статті є дослідження змісту інтелектуальної та вольової ознак вини у злочинах, які передбачають відповідальність за несанкціонований витік секретної інформації.

Загальновизнано, що питання про наявність чи відсутність вини в діях особи вирішується залежно від того, як і які

інтелектуальні та вольові процеси представлені в психіці цієї людини.

Інтелектуальна ознака вини характеризується усвідомленням особою суспільно небезпечного характеру власної поведінки, що охоплює розуміння об'єкта й об'єктивної сторони злочину (включаючи час, місце, обстановку, спосіб, знаряддя та засоби вчинення злочину, у випадку, коли ці ознаки включені як конструктивні до складу конкретного злочину). При реалізації принципу особистої відповідальності за наявності вини важливо точно встановити інтелектуальний момент вини. У законодавчих визначеннях форм вини даний аспект стоїть на першому місці. Але це не дає підстав стверджувати, що усвідомлювання суспільної небезпеки вчинюваних дій або бездіяльності є важливішим порівняно з іншими елементами вини.

Вольова ознака вини утворює ставлення особи до тих самих обставин, які входять до інтелектуального змісту вини. «Воля — соціально обумовлений стан психічного регулювання поведінки суб'єкта, що ґрунтується на його прагненні і здатності свідомого вибору мети діяльності, шляхів і засобів її досягнення» [3, с. 516]. Як наголошує Ю. Крasiков, «воля — практичний бік свідомості, функція якої полягає в регулюванні практичною діяльністю людини» [4, с. 11].

Кримінальне право визначає вольову сферу особи як «бажання» чи «свідоме припущення» або «легковажне розраховування на недопущення» настання суспільно небезпечних наслідків своєї діяльності [5, с. 125]. Виходячи з цього, вольова сфера поширюється виключно на наслідки злочинної діяльності. При цьому різні види вольового ставлення до наслідків визначають різні види вини.

Психічне ставлення суб'єкта до суспільно небезпечних наслідків своїх дій чи бездіяльності полягає в передбаченні цих наслідків та бажанні чи у свідомому допущенні їх настання, або в легковажному розрахунку на їх відвернення, або в непередбаченні можливості настання таких наслідків, коли потрібно й можна

було їх передбачити. Передбачення, будучи частиною свідомості, звернене в майбутнє, тобто — це усвідомлення особою розвитку суспільно небезпечного явища, породжене її діянням (бездіяльністю), і результат цього розвитку. «Передбачення, — зазначав Б. Нікіфоров, — це по суті те ж усвідомлення, що охоплює в собі уявлення про небезпеку дії та її причинний зв'язок зі шкодою, що настала» [6, с. 118].

Отже, головним у законодавчому визначенні як навмисної, так і необережної вини є психічне ставлення особи до суспільно небезпечних наслідків її дії (бездіяльності). Адже, як слушно зауважує М. Коржанський, психічне ставлення суб'єкта до своєї дії (чи бездіяльності) — це тільки частка інтелектуального моменту (усвідомлення суспільної небезпечності поведінки), тоді як психічне ставлення до наслідків цієї дії становить другу частину інтелектуального моменту (бажання або свідоме допущення чи легковажний розрахунок на відвернення таких наслідків) [7, с. 187].

У спеціальній літературі поширена думка про те, що у злочинах з формальним складом, до яких належить більшість злочинів у сфері охорони державної таємниці, свідомістю винної особи охоплюється лише розуміння суспільно небезпечного характеру своєї дії або бездіяльності [8, с. 173; 9, с. 149]. На підтримку цього твердження нерідко наводиться позиція білоруського законодавця, який у ст. 24 Кримінального кодексу Республіки Білорусь «Вина у злочині, не пов'язаному з настанням наслідків» зазначив наступне: «1. У злочині, для настання якого не вимагається настання суспільно небезпечних наслідків, форма вини встановлюється за ставленням особи до суспільно небезпечного діяння.

2. Злочин визнається вчиненим умисно, якщо особа, що його вчинила, усвідомлювала характер своєї дії або бездіяльності і бажала його вчинити.

3. Злочин визнається вчиненим з необережності, якщо особа, що його вчинила, не усвідомлювала суспільно небез-

печний характер своєї дії або бездіяльності, хоча повинна була і могла його усвідомлювати» [10].

Якщо дотримуватися таких міркувань, то слід визнати, що суспільно небезпечні дії вчиняються заради саме цих дій, а не наслідку, до якого вони можуть призвести. Момент бажання, тобто прагнення конкретного результату, переноситься з наслідку на саму дію: особа усвідомлює суспільну небезпеку своєї дії та бажає її вчинити. Проте даний підхід, на наше переконання, є неправильним і таким, що суперечить нормативному визначенню поняття вини, яке дається у ст. 23 Кримінального кодексу України (вина — це психічне ставлення особи до вчинюваної дії та бездіяльності, передбаченої цим Кодексом, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності [11]), та заперечує саму природу злочинної дії, яка не може вважатися суспільно небезпечною, якщо вона не призводить до суспільно небезпечних наслідків.

Будь-яка дія, у тому числі й злочинна, ніколи не вчиняється заради самої дії, а лише задля досягнення бажаного конкретного результату. Даний результат на початку діяльності усвідомлюється особою як основна або побічна мета цієї дії. Тим паче, як зауважує Н. Кузнецова, що «майже всі так звані «формальні» злочини скоюються з прямим умислом і мета, відповідно, у цих випадках є обов'язковим складом злочину. Ця реалізована злочинна мета в даних складах і є злочинним наслідком. Злочинна дія входить у зіткнення з об'єктом посягання тільки через завдану шкоду цьому об'єкту» [12, с. 34–35].

А. Нікіфоров із цього приводу справедливо зазначав, що «психічне відношення саме є елементом діяння, тому сказати, що воно є відношенням до діяння означає, зокрема, сказати, що воно є відношенням до самого себе... Тому нам вважається єдино правильним казати про психічне відношення діяча лише до суспільно небезпечного результату його дії» [13, с. 143]. Інакше кажучи, про усвідомлення особою суспільної значу-

щості свого діяння можна говорити лише тоді, коли вона передбачає його наслідки.

Вважається, що оскільки у формальному складі злочину його наслідки перебувають за межами складу злочину, то не потрібно встановлювати відношення особи до таких наслідків і достатньо усвідомлення суспільної небезпечності своїх дій або фактичної можливості такого усвідомлення. Однак за такого підходу неможливо визначити зміст вини в необережних злочинах з формальним складом, оскільки при буквальному трактуванні ст. 25 Кримінального кодексу України (далі — КК) в необережних злочинах не вимагається встановлювати психічне ставлення до діяння. У необережних злочинах у сфері охорони державної таємниці (ч. 1 ст. 328, ч. 1 ст. 329, ч. 1 та ч. 2 ст. 422 КК) наслідки не передбачаються як елемент об'єктивної сторони. Це призводить до відсутності всіх необхідних елементів для встановлення вини, та, як наслідок, притягнення особи до відповідальності за відсутності вини.

Цей висновок є дуже важливим, оскільки необережна вина можлива лише у злочинах із матеріальним складом.

Підтвердженням нашої позиції є Кримінальний кодекс Російської Федерації, який, на відміну від вітчизняного законодавства, передбачив у різних частинах ст. 283 КК (Розголошення державної таємниці) відповідальність за умисне розголошення державної таємниці (ч. 1 ст. 283) та необережне розголошення (ч. 2 ст. 283). При цьому відповідальність за необережне розголошення настає лише у випадку настання тяжких наслідків. Так само ст. 284 КК («Втрата документів, що містять державну таємницю») передбачає кримінальну відповідальність за «порушення особою, яка має допуск до державної таємниці, встановлених правил поведіння з документами, що містять державну таємницю, а так само з предметами, відомості про які становлять державну таємницю, якщо це призвело внаслідок необережності до їх втрати та настання тяжких наслідків» [14, с. 718–720].

Таким чином, диспозиції статей, які передбачають кримінальну відповідальність за необережне порушення встановлених правил поведінки з державною таємницею, що призвели до витоку такої інформації (ч. 1 ст. 328, ч. 1 ст. 329, ч. 1 та ч. 2 ст. 422 КК), у своїй структурі мають обов'язково містити суспільно небезпечні наслідки, тобто бути злочинами з матеріальним складом. У такому випадку ненастання передбаченої у цих статтях суспільно небезпечної шкоди має виключати кримінальну відповідальність та тягнути за собою лише адміністративну чи дисциплінарну відповідальність за порушення встановлених правил поведінки з державною таємницею.

Так само, на наше переконання, мають бути побудовані й диспозиції злочинів, які передбачають кримінальну відповідальність за умисне розголошення державної таємниці (ч. 1 ст. 328 та ч. 1 ст. 422 КК) або передачу іноземній державі, іноземній організації, або їхнім представникам відомостей, що становлять державну таємницю (ч. 1 ст. 111 та ч. 1 ст. 114 КК). Тобто вони повинні бути не з формальним, а з матеріальним складом. Спробуємо довести свою позицію.

Свідомість та воля особи невід'ємно пов'язані зі скоєнням нею суспільно небезпечного діяння та його наслідками. Психічне відношення особи до фактичних обставин протиправного діяння та її поведінка є органічною єдністю об'єктивних та суб'єктивних ознак конкретного складу злочину. Ця єдність — основа, яка дає можливість дослідити вказані ознаки. Неможливо визначити суб'єктивні ознаки злочину, не знаючи його об'єктивного змісту. Так само, не розкривши змісту суб'єктивної сторони, неможливо визначити об'єктивні ознаки діяння.

Змістом умислу завжди є передбачення всіх елементів складу злочину. Усвідомлення винним суспільно небезпечного характеру свого діяння повинно мати конкретний характер та спрямованість. Суб'єкт умисного злочину має уявляти, які саме злочинні дії він виконує та до якого злочинного наслідку прагне. При

цьому суб'єкт умисного злочину повинен передбачати наслідки свого діяння як тоді, коли вони неминуче настануть, так і тоді, коли він передбачає реальну можливість їх настання. Так, при вчиненні умисного розголошення державної таємниці або передачі іноземній державі, іноземній організації, або їх представникам відомостей, що становлять державну таємницю, умисел, відповідно до диспозицій цих статей, полягає в тому, щоб порушити встановлені правила поведінки з державною таємницею з метою витоку секретної інформації з контрольованої державою сфери та доведення змісту такої інформації до сторонньої особи. Будь-які інші наслідки цими статтями не передбачено, а отже, перебувають за межами свідомості винної особи.

При розгляді об'єктивної сторони цих злочинів ми довели, що потрапляння у такий спосіб секретної інформації до сторонніх осіб створює лише умови для завдання подальшої шкоди особі, суспільству або державі.

За загальним правилом, кримінальна відповідальність настає за причинно обумовлені злочинні наслідки, тобто за злочинне вчинення суспільно небезпечної шкоди. В окремих випадках кримінальна відповідальність настає не за злочинно вчинену шкоду, а за її злочинну обумовленість, тобто за таку діяльність, яка не була причиною, а лише умовою настання суспільно небезпечної шкоди. При цьому настання суспільно небезпечної шкоди усвідомлюється винною особою як закономірний, невідворотний розвиток її протиправного діяння (дії або бездіяльності). Наприклад, ненадання без поважних причин допомоги хворому медичним працівником, який зобов'язаний, згідно з установленими правилами, надати таку допомогу, якщо йому відомо відомо, що це може мати тяжкі наслідки для хворого (ч. 1 ст. 139 КК).

Умови — це такі явища, які не здатні, не спроможні породити певні наслідки, але які сприяють їх настанню. Умови відіграють важливу роль у розвитку причинного зв'язку: вони можуть значно полегшити дію причин або перешкоджати

ім. Кримінальна відповідальність за злочинну обумовленість настає лише в тих випадках, коли однією із умов настання злочинних наслідків була бездіяльність відповідальної особи.

У разі витоку секретної інформації внаслідок умисного розголошення (передачі) секретної інформації сторонній особі створюються умови, які самі по собі ще не становлять суспільної небезпеки, оскільки в більшості випадків стороння особа, яка стає об'язаною з державною таємницею, не вчиняє жодних дій, спрямованих на завдання шкоди охоронюваним кримінальним законодавством об'єктам. Настання таких злочинних наслідків перебуває у прямій залежності від подальших дій особи, яка у протиправний спосіб стала об'язаною зі змістом секретної інформації.

На думку М. Коржанського, якщо однією з умов настання злочинних наслідків були конкретні дії іншої особи, то дії особи не можуть бути визнані причиною певних наслідків, і вона не може бути за них відповідальною [7, с. 164]. Однак така категоричність цього науковця фактично заперечує можливість кримінальної відповідальності не лише осіб, чії дії призвели до витоку секретної інформації, а також окремих видів співучасників: організатора, підбурювача та пособника, які безпосередньо не вчиняють дій, що призводять до злочинного результату, але в інший спосіб сприяють досягненню такого результату.

За загальним правилом, відповідальність організатора, підбурювача і підбурювача визначається залежно від дій виконавця злочину, оскільки ці дії є складовою зусиль співучасників злочину. Проте така залежність виявляється лише в тому, що в діях співучасника склад закінченого злочину буде мати місце за наявності складу закінченого злочину в діях виконавця.

Дії особи, які призвели до витоку секретної інформації, певною мірою подібні до однієї із форм складної співучасті, коли завдання шкоди віддаленому основному об'єкту залежить від подальших

дій особи, яка стала об'язаною з секретною інформацією. Але, на відміну від співучасті, де є внутрішня єдність дій кількох осіб (сумісність, взаємооб'язаність), що виникла внаслідок змови, дії особи, що призвели до витоку секретної інформації, лише об'єктивно сприяють вчиненню злочину іншою особою, оскільки будь-яка домовленість про подальші дії такої особи відсутня.

За даних умов суспільна небезпечність суб'єктивної сторони злочинів у сфері охорони державної таємниці матиме місце у тих випадках, коли секретноносій у разі умисного розголошення (передачі) відомостей, що становлять державну таємницю: 1) усвідомлює суспільно небезпечний характер своєї дії чи бездіяльності; 2) передбачає, що секретна інформація не лише може стати надбанням третьої особи, а й буде використана нею на шкоду територіальній цілісності та недоторканності України, її суверенітету, політичній та економічній незалежності, бойовій готовності Збройних Сил та інших військових формувань, життю, здоров'ю та гідності людини, майну або іншим цінностям; 3) бажає настання таких наслідків (прямий умисел) або свідомо допускає їх настання (евентуальний умисел). При цьому особа передбачає не лише суспільно небезпечні наслідки свого діяння у вигляді завдання шкоди віддаленому основному об'єкту, але й у загальних рисах — причинний зв'язок між своїми діями, діями особи, яка стає об'язаною у відомостях, що становлять державну таємницю, та злочинним наслідком, що настане. Тому для усвідомлення суспільно небезпечного характеру такого діяння обов'язково має бути передбачення неминучості таких наслідків (прямий умисел) або реальної можливості їх настання (непрямий умисел). Але оскільки передбачити конкретні наслідки потрапляння секретної інформації до сторонньої особи дуже складно, то відповідальність секретноносія має наставати залежно від дій особи, яка була у протиправний спосіб об'язана із секретною інформацією. Як-

що ж секретносію умисно розголошує державну таємницю з метою завдання шкоди особі, суспільству чи державі, але такі наслідки не настали з причин, що не залежали від секретносія, то його дії мають кваліфікуватися як закінчений замах на розголошення державної таємниці.

Особливістю суб'єктивної сторони злочинів у сфері охорони державної таємниці є те, що вони можуть вчинятися зі складною (змішаною) формою вини, яка передбачає різне поєднання форми вини щодо суспільно небезпечного діяння і суспільно небезпечного наслідку. Зокрема, при умисному порушенні встановлених правил поведінки із секретною інформацією, яке призвело до її витоку, можуть настати суспільно небезпечні наслідки у вигляді завдання шкоди особі, суспільству або державі, яких особа бажала (прямий умисел) чи свідомо припускала (непрямий умисел) їх настання, або які не входили в обсяг умислу і характеризуються необережним ставленням винного до їх настання.

Об'єднання двох самостійних форм вини — умислу та необережності, які належать до різних складів злочинів, — в одному складному (подвійному, змішаному) складі не можна вважати якоюсь новою або третьою формою вини, як це іноді намагаються довести у теорії кримінального права. Така конструкція притаманна нормам, які встановлюють кримінальну відповідальність згідно з ч. 2 ст. 121 КК (Умисне тяжке тілесне ушкодження); ч. 2 ст. 271 КК (Порушення вимог законодавства про охорону праці); ч. 2 ст. 272 (Порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою); ч. 2 ст. 273 (Порушення правил безпеки на вибухонебезпечних підприємствах або у вибухонебезпечних цехах); ч. 2 ст. 277 (Порушення правил ядерної або радіаційної безпеки); ч. 2 ст. 275 (Порушення правил, що стосуються безпечної експлуатації промислової продукції або безпечної експлуатації будівель і споруд); ч. 2 ст. 194 (Умисне знищення або пошкодження майна,

яке спричинило загибель людей чи інші тяжкі наслідки) тощо. У злочинах, пов'язаних із порушенням тих чи інших спеціальних правил, подвійна форма вини може виявлятися в умислі щодо самого факту порушення таких правил і в необережності щодо шкідливих наслідків.

Віднесення таких злочинів до умисних або необережних здійснюється з урахуванням того, що є визначальним для сутності та характеру даного злочину — суб'єктивне відношення до дії або до наслідків, що настали. Вирішення цього питання залежить від того, яка об'єктивна ознака конкретного складу злочину є найважливішою для визначення діяння злочином і оцінки ступеня його суспільної небезпечності. Оскільки саме по собі діяння, яке призвело до витоку секретної інформації, не становить суспільної небезпеки без завдання шкоди особі, суспільству чи державі, вирішальне значення має необережне ставлення до цих наслідків. Отже, злочини у сфері охорони державної таємниці зі змішаною формою вини мають належати до необережних.

Нерідко секретна інформація потрапляє у володіння сторонніх осіб без попереднього умислу на заволодіння нею. Розголошення або оприлюднення випадково підслуханої (побаченої) секретної інформації, або відомостей, які містилися у знайдених матеріальних носіях такої інформації, виключають кримінальну відповідальність суб'єкта, якому вона стала відомою випадково (у подальшому щодо таких суб'єктів пропонується застосовувати термін «випадковий розпорядник»). Водночас, незалежно від того, у який спосіб секретна інформація стала відомою певній особі, її подальше використання на шкоду інтересам, що охороняються, становить суспільну небезпеку. Тому в разі усвідомлення випадковим розпорядником або особою, яка навмисно у протиправний спосіб заволоділа державною таємницею, характеру відомостей, що стали йому відомі, такі дії мають кваліфікуватися як злочин. У цьому випадку суспільна небезпечність

даного діяння визначається не лише зовнішніми, фактичними, об'єктивними обставинами, а більшою мірою суб'єктивними, адже усвідомлення можливості завдання шкоди суспільним інтересам дає всі підстави для визнання вини структурним елементом суспільної небезпеки такого діяння.

Висновки. Проведене нами дослідження змісту інтелектуальної та вольової ознак вини у злочинах, які передбачають кримінальну відповідальність за розголошення державної таємниці або втрату її матеріальних носіїв, доводить, що вони повинні бути не з формальним, а з матеріальним складом.

Секретноносій, який порушує встановлені правила поведінки з державною таємницею, має усвідомлювати, які саме наслідки можуть настати від його умисних або необережних протиправних дій. Залишення законодавцем таких суспільно небезпечних наслідків, як завдання шкоди особі, суспільству або державі внаслідок несанкціонованого витоку секретної інформації за межами складу цих злочинів, а отже, за межами свідомості особи, унеможливує з'ясування ставлення до них та, як наслідок, встановлення наявності чи відсутності вини.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.96 № 254/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Якушин В. А. Вина как основа субъективного вменения. — Средневолжский научный центр, 1997. — 65 с.
3. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. — Київ: Укр. енцикл., 1998. — Т. 1: А — Г. — 672 с.
4. Красиков Ю. А. Уголовное право: Субъективная сторона преступления. Общая часть. Особенная часть: Курс лекций. Лекция 7 / отв. ред.: А. Н. Игнатов, Ю. А. Красиков — М.: Норма, Инфра-М, 1996. — 44 с.
5. Фріс П. Л. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. — Київ: Атіка, 2004. — 488 с.
6. Никифоров Б. С. Субъективная сторона в формальных преступлениях // Советское государство и право. — 1971. — № 3. — С. 115—120.
7. Коржанський М. Й. Кримінальне право України. Частина загальна: Курс лекцій. — Київ: Наукова думка та Українська видавнича група, 1996. — 336 с.
8. Кримінальне право України. Загал. частина: Підруч. для студентів юрид. вузів і фак. / Г. В. Андрусів, П. П. Андрушко, В. В. Бенківський та ін.; за ред. П. С. Матишевського та ін. — Київ: Юрінком Інтер, 1999. — 512 с.
9. Кримінальне право України: Загал. частина: Підруч. для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; за ред. професорів М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — Київ — Х.: Юрінком Інтер — Право, 2003. — 416 с.
10. Уголовный кодекс Республики Беларусь от 09.07.1999 / Ведамасці Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь. — 1999. — № 24. — Ст. 420.
11. Кримінальний кодекс України / Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2001. — № 25—26. — Ст. 131.
12. Кузнецова Н. Ф. Значение преступных последствий для уголовной ответственности. — М.: Госюриздат, 1958. — 220 с.
13. Никифоров А. С. Основные вопросы уголовной ответственности за преступление, совершенное по небрежности // Ученые записки ВИЮН. — М.: Госюриздат, 1955, Вып. 1. — С. 134—174.
14. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / отв. ред. А. В. Наумов. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Юристъ, 2000. — 864 с.

Семенюк Александр. Вина как обязательный признак субъективной стороны преступлений в сфере охраны государственной тайны.

В статье исследуется содержание интеллектуальных и волевых признаков вины преступлений в сфере охраны государственной тайны; доказывается, что оставление законодателем таких общественно опасных последствий, как причинение вреда личности, обществу или государству вследствие несанкционированной утечки секретной информации за пределами состава этих преступлений, а следовательно, за пределами сознания личности, делает невозможным выяснение отношения к ним, и, как результат, установление наличия или отсутствия вины.

Ключевые слова: интеллектуальный признак вины, волевой признак вины, вина в преступлениях с формальным составом, государственная тайна.

Semenyuk Oleksandr. Guilt as a mandatory feature of mens rea in the protection of state secrets.

The article examines the meaning of intellectual and volitional characteristics of guilt in crimes in the sphere of state secrets.

Person's actions that led to the leak of classified information to a certain extent are similar to a form of complicated consonance when the tasks of damage to the remote object mainly depends on further actions of the person who became aware of secret information. But, unlike complicity, which is the internal unity of action of several people (compatibility, knowledge) arising from collusion, actions of the person that caused the leak of secret information only objectively facilitate the commission of a crime by another person, because any agreement of further action of such person is absent. Therefore, in most cases, a person who is familiar with the state secret, does not take any action to prejudice criminal law to protected objects.

Feature of mens rea in the protection of state secrets is that they can be committed with a complex (mixed) form of guilt, which provides a combination of different forms of guilt about socially dangerous act and a socially dangerous consequence. In particular, the lawful violation of the rules of treatment of classified information, which led to its source, may come to its socially dangerous consequences in the form of damage to the person, society or state where the person wanted (direct intent) or deliberately assumed (indirect intent) of their occurrence, or that are not included in the scope of intent and have a careless attitude to their guilty attack.

It is noted that regardless of the way in which secret information became known to a person, its continued use to the detriment of the interests protected public danger. Therefore, in case of accidental awareness of the manager or person who intentionally captured in an illegal way of state secret nature of the information which became known to him, following his actions are to be treated as a crime. In this case the social danger of the act is determined not only by external, factual, objective circumstances and more subjective, because awareness of the possibility of harm to the public interest gives every reason to plea structural element of public danger of the act.

It is proved that the crimes which predict the responsibility for disclosure of state secrets or loss of its material carriers should be not of formal but of material structure. The person who knows a secret and violates the rules of handling state secrets should be aware of what the consequences could come from its negligence or intentional unlawful acts. When the legislator leaves dangerous consequences such as damage to the person, society or the state as a result of unauthorized leaks of classified information outside of these crimes and, therefore, outside the consciousness of the person makes it unable to find out attitudes and, consequently, establish the presence or absence of fault.

Keywords: Intelligent fault indication, strong-willed sign of guilt, guilt of crimes on formal composition, a state secret.